

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНА УСТАНОВА
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ «БЕЙТ-ХАНА»**

Кафедра практичної психології

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ З ПРАКТИКУМОМ

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни**

Підготовки
(назва рівня вищої освіти)

бакалаврів

галузі знань
(шифр і назва галузі знань)

05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальності
(код і найменування спеціальності)

053 Психологія

Дніпро-2021

Робоча програма навчальної дисципліни «Загальна психологія з практикумом» для студентів спеціальності 053 Психологія освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів для здобувачів вищої освіти I курсу.

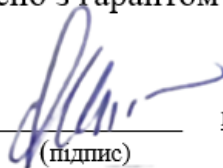
Розробник: Сапожников С. В., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри педагогіки та психології

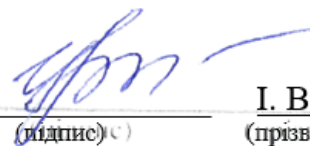
Протокол від «26» серпня 2021 року № 1

Зав. кафедри док. пед. наук, професор С. В. Сапожников
(підпис) (прізвище та ініціали)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми «28» серпня 2021 року

Гарант освітньої програми к. псих. наук Г. Г. Колінець
(підпис) (прізвище та ініціали)

Робоча програма перевірена навчально-методичним відділом «31» серпня 2021 року

Завідувач навчально-методичного відділу І. В. Зеркаль
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисциплін за формами навчання	
	Денна	Заочна
Статус дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова	обов'язкова
Мова викладання	українська	українська
Передумови вивчення навчальної дисципліни	Вихідна	Вихідна
Курс		
Семестр		
Загальний обсяг годин / кредитів		
Кількість змістовних модулів		
Годин на аудиторне вивчення		
Годин на самостійне вивчення		
Форма підсумкового контролю	іспит	іспит

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни: надання студентам систематизованих знань з загальної психології, вивчення основних методологічних та теоретичних засад, методів дослідження психологічних явищ, формування професійної свідомості та самосвідомості.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Загальна психологія» є:

- сформулювати уявлення про розвиток наукових поглядів на психічне життя людини;
- ознайомити з методами і принципами психологічного дослідження;
- навчити працювати з першоджерелами, зі знанням основних теорій психологічного процесу;
- навчити орієнтуватися в історії окремих психологічних проблем у галузі психології;
- використовувати знання з психології для усвідомлення актуальних завдань подальшого розвитку цієї науки в цілому.

Компетентності та заплановані результати навчання

Інтегральна компетентність ІК

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК1.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2.** Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК3.** Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК4.** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК5.** Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК6.** Здатність приймати обґрунтовані рішення.
- ЗК7.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК8.** Навички міжособистісної взаємодії,
- ЗК9.** Здатність працювати в команді

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності СК

- СК1.** Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології
- СК2.** Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
- СК3.** Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
- СК4.** Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел
- СК5.** Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій та психологічні прилади для вирішування професійних завдань з психодіагностики та психокорекції психоемоційних станів, узгодженості психічних процесів та регуляції поведінки.
- СК6.** Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження
- СК7.** Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації
- СК8.** Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову)

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- ПР1.** Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання
- ПР2.** Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань
- ПР3.** Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.
- ПР4.** Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.
- ПР 9.** Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання
- ПР16.** Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

. Зміст програми навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Особливості психології як науки.

Тема 1. Розвиток поглядів на предмет в історії психології.

Розвиток психології в межах філософії. Поняття душі в філософських школах Давньої Греції. Уявлення про зв'язок душі та Бога у Середньовіччі. Формування матеріалістичного ставлення до природи психічного. Р. Декарт. Х. Вольф. Матеріалістичні та ідеалістичні напрямки вивчення психіки в історії психології. Механістичні погляди на природу психічного. Успіхи біологічних наук у вивченні мозку і поведінки живих організмів і необхідність введення психологічних понять при аналізі діяльності тварин і людини. Перша експериментальна лабораторія В. Вундта. Розвиток уявлень про свідомість та несвідоме. Пошук одиниці психічного. Поняття суспільно-історичної практики і принципи аналізу психіки і свідомості. Суспільно-історична природа психіки людини. Суспільне виробництво як спосіб життя людини.

Література [2;4]

Тема 2. Сучасний стан психологічної науки.

Зміст психологічного знання. Психологічне пізнання як діяльність. Наука – особлива форма знання. Поняття предмета і об'єкта науки. Душа як предмет дослідження. Сучасні уявлення про предмет психології. Загальна характеристика психології як науки. Порівняльний аналіз і основні відмінності життєвої і наукової психології. Результати науково-психологічних досліджень, їх теоретичне і прикладне значення. Психологія в системі наук. Психічні явища і психологічні факти.

Місто психології в системі наук. Загальна психологія. Галузі психології: соціальна психологія, психологія розвитку та вікова психологія, педагогічна, психологія праці та інженерна психологія, зоопсихологія і порівняльна психологія, психологія спорту, психологія реклами, психологія мистецтва, юридична психологія, клінічна психологія, психофізіологія та ін. Проблеми сучасної загальної психології: теоретичні і практичні

Література[6;9].

Тема 3. Психіка і мозок.

Психофізична проблема. Психофізичний взаємодія і психофізичний паралелізм, психофізичні закономірності. Взаємозв'язок фізіологічних і психічних явищ. Спроби вирішення психофізіологічної проблеми. Сучасний погляд на психофізіологічну проблему.

Проблема взаємозв'язку психічної та нейрофізіологічної організації людини, або психофізіологічна проблема. Відмінність фізіологічного від психічного Поняття: аналізатор, безумовний рефлекс, вегетативна нервова система, I та II нервова система. Теорія єдності мозку і психіки

Література[6;7].

Тема 4. Свідомість людини як вищий рівень відображення.

Походження і розвиток свідомості. Визначення, функції, емпіричні характеристики свідомості (просторова, тимчасова, інформаційна, енергетична). Структурний аналіз свідомості. Свідомість і увага. Методи вивчення свідомості.

Походження і розвиток мови у трудовій діяльності. Мовленнєве і не мовленнєве спілкування. Розвиток психіки людини в онтогенезі. Становлення свідомості і особистості в процесі придбання суспільно-історичного досвіду. Поняття інтеріоризації як переходу спі-

льно-розділеної діяльності дитини і дорослого у внутрішню діяльність. Поняття про екстеріоризацію. Дослідження Л. С. Виготського.

Самосвідомість, уявлення про Я – концепції. Структура Я – концепції. Усвідомлювані і неусвідомлювані компоненти. Властивості та умови розвитку Я – концепції

Література[2;4;6].

Тема 5. Несвідомі психічні явища.

Несвідоме та його прояви. Автоматизми та автоматизовані дії. Теорії походження інтуїції та «віщих снів».

Співвідношення усвідомлюваних і неусвідомлюваних процесів у регуляції діяльності. Поняття установки (Д. Н. Узнадзе). Неусвідомлювані явища в психіці, їхня класифікація (підсвідомий, надсвідомий і несвідоме), і динамічний зв'язки з усвідомлюваними. Різні підходи до вивчення неусвідомлюваного.

Співвідношення свідомого і несвідомого в психіці. Різні підходи до вивчення несвідомого. З. Фрейд про природу несвідомого і його відношенню до свідомості

Література[1;6;8].

Тема 6. Виникнення та розвиток психіки

Виникнення та розвиток психіки в філогенезі, на якому етапі розвитку матерії виникає психічне відображення, як змінюється характер психічного відображення й поведінка тварин у філогенезі, чи можуть тварини діяти розумно, чим відрізняється психіка й поведінка людини від психічного, відображення навіть вищих тварин

Література[3;7].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Методи психологічного дослідження.

Тема 7. Спостереження як метод психологічних досліджень

Історичні аспекти методу. Мета та завдання проведення спостереження. Види та способи проведення психологічного спостереження: включене спостереження та невключене спостереження. Залежно від функціональних позицій спостерігача щодо об'єктів: відкрите і приховане спостереження. За чинником регулярності спостереження: систематичне й епізодичне. Спостереження суцільне, та вибіркоче. Особливістю методу спостереження: вивчення зовнішніх проявів психіки людини. Переваги та недоліки методу спостереження. Принципи цілеспрямованості, систематичності, розвитку, гуманізму, принцип зворотного зв'язку у сфері взаємодії та групових процесів, принцип активності та творчої діяльності, об'єктивності. Вимоги та тривалість побудови психологічного спостереження. Предмет спостереження. Моделювання процесу спостереження. Похибки спостереження

Література[6].

Тема 8. Опитування як метод психологічного дослідження.

Метод опитування. Опитування проводиться: в усній (бесіда), і письмовій формі (анкета). два Види запитань: закриті і відкриті. Поняття про інтерв'ю як різновид методу опитування. Вимоги до інтерв'юера. Обробка результатів інтерв'ю. Анкетування- метод письмового опитування. Види питань в анкеті. Вимоги до складання анкет. Баланс відкритих та закритих питань в різного виду анкет. Основні правила складання анкет. Практична реалізація методу анкети. Перевага використання закритих анкет

Література[3;5].

Тема 9. Психологічне тестування.

Поняття про метод тестування. Види тестів:— тести;— тести досягнень;— особистісні тести;— проєктивні тести — тести креативності. Тестові методи поділяють на вербальні, невербальні та змішані. Вимоги до тестів, які застосовує в своїй діяльності практичний психолог. Сфери застосування тестових методик. Особливості застосування тестових методик для психодіагностичних або дослідницьких цілей. Правила проведення процедури тестування. Загальні характеристики проєктивних методів вивчення особистості. Особливості застосування проєктивних методик для психодіагностичних та дослідницьких цілей. Основні різновиди методик, які базуються на принципі проєкції. Тести інтелектуальних здібностей. Тести діагностування розумових та мисленнєвих здібностей, тести темпераменту. Особистісні опитувальники. Тести діагностування комунікативних вмій. Тести діагностування психічних станів особистості

Література[3;6].

Тема 10. Метод вивчення продуктів діяльності.

Особливість даного методу. Вади та переваги методу. Поняття про змістовні одиниці інформації. Види методу. Сутність контент - аналізу як різновиду методу вивчення продуктів діяльності.

Зміст основних процедур контент-аналізу. Категорії та одиниці аналізу в текстах. Групування результатів контент-аналізу. Вимоги до методу: типовість (характерність) самої діяльності; типовість умов діяльності; аналіз різних продуктів діяльності

Література[9].

Тема 11. Метод узагальнення незалежних характеристик

Найважливішими офіційними документами, відомості з яких можуть бути використані для узагальнення незалежних характеристик: а) характеристика з місця роботи, навчання, проживання; б) старі карні справи, якщо обвинувачений був раніше судимий. в) особиста справа укладеного (якщо обвинувачений від'їжджав покарання за раніше довершений злочин).г) медичні карти, історії хвороби; д) акти судово-психіатричних експертиз, особливо розділи, вмісні відомості про психічний розвиток і психологічні особливості обвинуваченого.

Література[6;8].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Когнітивні процеси особистості.

Тема 12. Психологія сприймання.

Поняття сприймання. Фізіологічний апарат сприймання. Критерії класифікації та види сприймання. Основні характеристики сприйняття.

Властивості сприйняття: предметність, константність, цілісність, структурність, вибірковість, свідомість. Теорії сприйняття: гештальт-теорія, теорія перцептивних гіпотез, когнітивні схеми і стилі, екологічна теорія й ін.

Проблеми уродженого і придбаного в сприйнятті. Основні експериментальні ситуації дослідження даної проблеми: вивчення сприйняття немовлят, тварин, вирощених у штучних умовах, осіб з патологією зору. Научання і сприйняття. Сприйняття і діяльність. Експериментальні дослідження А. Н. Леонтьєва й А. В. Запорожця. Природа перцептивних дій.

Процес сприйняття простору: сприйняття величини, форми, об'ємності і далекості предметів. Сприйняття часу. Механізми сприйняття часу. Поняття про тимчасові відрізки.

Тема 13. Психологія уваги.

Поняття уваги. Особливості уваги в порівнянні з іншими психічними явищами і процесами. Дискусія про психічний статус уваги і його природі. Увага як загальний компонент психічних процесів. Нейрофізіологічний апарат уваги. Види уваги. Види уваги: мимовільна (первинна), довільне (вторинна), послідовна. Важливість практичного, педагогічного значення послідовної уваги.

Властивості уваги. Обсяг уваги. Концентрація, стійкість, коливання уваги. Залежність стійкості уваги від характеру матеріалу, виду діяльності й установки особистості. Теорії уваги. Переключення і розподіл уваги.

Ясність і виразність змісту, свідомості - основна феноменальна характеристика уваги. Використання методу самоспостереження для опису явищ і властивостей уваги. Дослідження уваги в когнітивній психології. Вибірковість - один з важливих аспектів уваги. Увага, зусилля і мотивація

Тема 14. Психологія пам'яті.

Пам'ять. Пам'ять як універсальний інтегратор психіки. Пам'ять як загальний компонент усіх психічних процесів. Загальне представлення про пам'ять. Основні факти і закономірності психології пам'яті.

Нейрофізіологічний апарат пам'яті. Запамятовування. Відтворення. Пригадування, ремінісценція.

Класифікація видів пам'яті. Процеси пам'яті і їхні основні характеристики. Теорія механізмів пам'яті. Аномалії пам'яті. Дослідження порушень пам'яті. Представлення - відтворений образ предмета. Аналіз співвідношення довільного і мимовільного за-пам'ятовування в роботах А. Н. Леонтьєва, А. А. Смирнова і П. І. Зінченко. Пам'ять і діяльність.

Представлення. Основні характеристики представлення. Відмітні характеристики представлення в порівнянні зі сприйняттям. Похідні властивості представлень: нестійкість, фрагментарність, узагальненість. Їхнє співвіднесення з характеристиками первинних образів.

Вплив характеру матеріалу (роль обсягу, ступеня однорідності, звичності і свідомості матеріалу). Роль вправи. Вплив рівня навчання на пам'ять. Пам'ять і навчання. Розподіл вправ у часі. Роль установок, мотивації й емоційних реакцій. Принципи організації пам'яті.

Зміна пам'яті в часі. Крива забування Еббінгауза. Дослідження пам'яті в когнітивній психології. Модель пам'яті Нормана, модель пам'яті Аткинсона і Шіфріна. Роль асоціацій у процесах пам'яті. Пам'ять як сукупність процесів прийому, трансформації і збереження інформації. Розвиток і тренування пам'яті. Пам'ять як вища психічна функція

Тема 15. Психологія уяви.

Поняття уяви. Природа уяви. Нейрофізіологічний апарат уяви. Механізми уяви. Види уяви. Пасивна, активна уява. Відтворююча і творча (перетворююча) уява. Специфічні функції уяви. Уява і творчість. Аглотинація. Способи створення образів творчої уяви. Уява

й особистість. Уява і психічний час (сьогодення, майбутнє, минуле). Уява як наскрізний психічний процес, симетричний пам'яті, але протилежно спрямований. (Л. М. Веккер). Загальна характеристика уяви і його роль у психічній діяльності. Види уяви. Класифікація по ступені навмисності: довільне і мимовільне. Уява, що відтворює. Творча уява

Література[8].

Тема 16. Предмет та теорії психології мислення.

Поняття про мислення. Загальна характеристика мислення, операції мислення. Мислення і предметно-практична діяльність. Задача як об'єкт мислення. Соціальна значимість досліджень мислення. Основні підходи до вивчення мислення. Методи досліджень мислення. Спостереження, експеримент, аналіз продуктів діяльності, бесіда у вивченні мислення. Метод і методики вивчення мислення. Характеристика клінічного методу. Метод міркування вголос і його відмінність від інтроспекції.

Методика навідних задач. Психофізіологічні дослідження співвідношення мислення і мови, мислення й емоцій. Тестування інтелекту і креативності. Поняття про валідність і надійність тестів. Аналіз продуктів творчості. Формуючий експеримент у дослідженні природи розумових дій. Основні якості розумової дії й умови його формування. Вивчення мислення як пізнавального процесу. Представлення про суб'єкт розумової діяльності. Принцип єдності афекту й інтелекту. Мислення і самосвідомість. Емоційна регуляція розумової діяльності. Мислення і мотивація. Прийняття задачі суб'єктом. Специфіка творчих задач. Види проблемних ситуацій. Представлення про операціональний склад процесу рішення задач, його засоби і способи

Література[8;9].

Тема 17. Психологія інтелекту.

Мислення і проблема «штучного інтелекту». Загальне поняття про штучний інтелект як функціональних можливостях комп'ютера вирішувати задачі, що вимагають інтелекту, якщо вони вирішуються людиною. Проблема співвідношення інтелекту комп'ютера і людського мислення. Структура інтелекту. Мислення й інтелект. Свідомість і мислення

Література[6].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Індивідуально характерологічні та типологічні особливості особистості.

Тема 18. Психологія особистості.

Загальне поняття про особистості. Особистість у філософії. Філософське-етичні передумови навчання про мотиви й емоції особистості (по Платону, Аристотелю, Декарту, Бенедикту Спінозі). Особистість у релігії (по Св. Максиму Сповідникові). Особистість у соціології. Людина як суспільна істота, продукт історії людства.

Історія вивчення феноменів: «індивід», «особистість», «індивідуальність» (А. Н. Леонт'єв). Співвідношення понять «індивід», «особистість», «суб'єкт діяльності», «індивідуальність» (Б. Г. Анан'єв). Особистість як предмет психологічного дослідження. Психічні процеси, стани і властивості особистості. Багатозначність понять «особистість» у сучасній

психології. Біологічні передумови і соціальні умови розвитку особистості Індивід і особистість. Генотипічне і фенотипічне, біологічне і соціальне в індивідуальному розвитку людини. Індивідуальні властивості людини. Вікові, полові, конституціональні, нейродинамічні, гормональні особливості. Соціальні умови і соціальний статус. Поняття соціалізації

Структура особистості. Властивості, структура і типологія особистості. Теорії рис. Факторний підхід до структури особистості. «Факторний профіль». Психоаналіз про структуру особистості.

Сучасні підходи до опису особистості. Саморозвиток і самоактуалізація особистості в гуманістичній психології. Розвиток особистості. Об'єктивний і суб'єктивний підходи до виділення рушійних сил розвитку особистості.

Література[4;6;9].

Тема 19. Індивідуально-психологічні особливості людини.

Здатності людини. Загальна характеристика здібностей людини. Поняття про здатності. Задатки як органічні передумови здібностей. Класифікація здібностей. Загальні і спеціальні здібності. Теоретичні і практичні здібності. Навчальні і творчі здібності. Діалектичний зв'язок між здібностями, знаннями, уміннями і навичками. Показники й ознаки здібностей. Рівні розвитку здібностей і індивідуальні розходження. Обдарованість. Компенсація здібностей. Майстерність і талант. Геніальність. Природа людських здібностей. Розвиток здібностей.

Темперамент як форма інтеграції первинних індивідуальних властивостей. Історія навчань про типи темпераменту. Навчання І. П. Павлова про типи ВНД як фізіологічній основі темпераменту. Відмітні ознаки властивості темпераменту. Основні прояви темпераменту. Властивості темпераменту. Класифікація існуючих концепції темпераменту. Сучасний підхід до темпераменту як до динамічного комплексу властивостей. Розвиток властивостей темпераменту в життєвому досвіді людини.

Характер людини. Поняття про характер. Визначення характеру. Характер як прижиттєве утворення. Класифікація рис характеру. Формування характеру. Трансформація характеру протягом життя. Самовиховання

Література[4;6].

Тема 20. Загально психологічна теорія діяльності.

Загальна психологічна характеристика діяльності. Поняття про діяльність. Загальні властивості діяльності. Взаємозв'язок діяльності і свідомості. Діяльність та імпульсивна поведінка. Діяльність як зовнішня (фізична) і внутрішня (психічна) активність.

Будівля діяльності. Виділення дій і операцій. Мотиви і мети діяльності. Механізми регуляції дій і операцій. Виробництво потреб. Види людської діяльності. Характер трудової діяльності: колективність, знярядність, продуктивність. Теорія діяльності і предмет психології. Фізіологія рухів і фізіологія активності. Принцип єдності діяльності і свідомості; діяльнісний підхід у психології

Література[2;6].

Тема 21. Мотиваційно-особистісні аспекти діяльності.

Природа потреб людини. Потреби та мотиви діяльності. Мотивація в структурі вчи-

нку. Види потреб: природні, матеріальні та духовні, соціальні та індивідуальні. Формування потреб. Класифікація людських потреб по А. Маслоу. Поняття потреб в теорії К. Левіна. Мотив як потреба в діяльнісному підході О. М. Леонтьєва

Література[3;7].

Тема 22. Основні поняття та проблеми психології мотивації.

Поняття про мотив. Мотиви діяльності особистості. Різновиди мотивів людини: актуальні і потенційні мотиви, предметні і функціональні, змістоутворюючі. Проблема усвідомлення, дієвості мотивів, шляхи їхнього усвідомлення.

Установки, рівні прояву установок. Проблема взаємодії мотивації і ситуаційних факторів. Каузальна атрибуція і мотивація. Реакції на стан фрустрації. Поняття оптимуму мотивації. Закон Йоркса – Додсона.

Основні характеристики мотиваційної сфери людини: широта, гнучкість, ієрархізованість. Соціальна детермінованість і опосередкованість інтелектом мотивації людини. Основні етапи розвитку мотиваційної сфери людини. Поняття ведучої діяльності і ведучої мотивації. Зміна ведучої мотивації і кризи дитячого віку (Д. Б. Эльконин). Експериментальні дослідження цілі утворення. Мотиваційні процеси і проблема прийняття рішень.

Спрямованість особистості. Основні форми спрямованості: потяг, бажання, прагнення, інтереси, ідеали, переконання

Література[4;5].

Тема 23. Загальна характеристика емоційного відображення.

Призначення і види емоційних процесів. Емоційні стани. Умови виникнення емоційного процесу. Експериментальні дослідження емоцій. Обумовленість емоцій потребами і ситуацією. Специфіка психічного відображення в емоціях. Емпіричні характеристики емоційних процесів. Первинні і похідні характеристики. Подвійність емоцій. (двокомпонентність і двозначність). Класифікація емоцій. Основні види емоцій: настроїв, біологічні або найпростіші емоції, афекти, почуття, стрес, фрустрація. Позитивні психічні стани. Негативні психічні стани. Стрес, тривожність. Види почуттів: моральні, інтелектуальні, естетичні, праксичні. Емоції успіху-неуспіху, емоційний тон, стрес, фрустрація. Рівні емоційних станів. Вираження емоцій. Об'єктивні і суб'єктивні показники емоцій, їхня надійність. Специфічні особливості емоційних процесів у порівнянні з пізнавальними. Співвідношення понять «емоції» і «почуття». Поняття про почуття. Функції почуттів. Фізіологічні основи почуттів. Форми переживання почуттів

Література[8;9].

Тема 24. Психологія волі.

Поняття про волю. Функції волі. Прояви волі. Потяги і бажання. Прагнення особистості. Ризик і його види. Вольові якості. Простий і складний вольовий акт. Структура складного вольового акту.

Вольова дія і вольова регуляція. Довільне і вольове регулювання. Різні підходи до розуміння і дослідження волі. Тенденція в розвитку представлень про волю в історії науки. Теорії волі. Перехід від постановки проблеми волі в рамках задачі породження дії до задачі «оволодіння собою». Експериментальні й емпіричні дослідження вольової регуляції. Роль

різних психологічних процесів у вольовій регуляції. Розвиток вольової регуляції в онтогенезі. Простий і складний вольовий акт. Властивості волі. Функції волі. Вольові якості особистості. Воля як вищий рівень регуляція. Вольові процеси і їхнє вивчення

Література[4;8].

Тема 25. Сенсорно-перцептивні процеси.

Поняття про відчуття. Значення відчуттів в житті людини і тварини. Фізіологічні механізми відчуттів. Основні властивості відчуттів: якість, інтенсивність, напруженість. Класифікація відчуттів за характером відображення та місцем розташування; за модальністю. Психофізика відчуттів. Пороги відчуттів. Методи виміру порогів. Закони Бугера – Вебера, Вебера – Фехнера. Властивості сприйняття. Апперцепція. Фізіологічні основи сприйняття. Відчуття і сприйняття як різні форми відображення реальності. Специфіка сенсорних і перцептивних образів, умови їхнього виникнення.

Стадії становлення перцептивного образу. Співвідношення константності, предметності, цілісності, узагальненості образів сенсорно-перцептивного діапазону

Література[8;9].

. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											Форма контролю
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Особливості психології як науки.												
Тема 1. Розвиток поглядів на предмет в історії психології.												у
Тема 2. Сучасний стан психологічної науки.												у
Тема 3. Психіка і мозок.												у
Тема 4. Свідомість людини як вищий рівень відображення.												у
Тема 5. Несвідомі психічні явища												у
Тема 6. Виникнення та розвиток психіки												ПК. КР
Разом за змістовим модулем												
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Методи психологічного дослідження.												
Тема 7. Спостереження як метод психологічних досліджень												у
Тема 8. Опитування як метод психологічного дослідження												у
Тема 9. Психологічне тестування												у

тісні аспекти діяльності.													
Тема 22. Основні поняття та проблеми психології мотивації.													У
Тема 23. Загальна характеристика емоційного відображення.													У
Тема 24. Психологія волі.													У
Тема 25. Сенсно-перцептивні процеси.													ПК. КР
Разом за змістовним модулем													
Усього годин													

Форми контролю: усне опитування – У

контрольні роботи – КР

перевірка конспектів – ПК

тестування – Т

колоквіум – К

. ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. к-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
	Розвиток поглядів на предмет в історії психології			
	Сучасний стан психологічної науки			
	Психіка і мозок			
	Свідомість людини як вищий рівень відображення			
	Несвідомі психічні явища			
	Виникнення та розвиток психіки			
	Спостереження як метод психологічних досліджень			
	Опитування як метод психологічного дослідження			
	Психологічне тестування			
	Метод вивчення продуктів діяльності			
	Метод узагальнення незалежних характеристик			
	Психологія сприймання			
	Психологія уваги			
	Психологія пам'яті			

	Психологія уяви			
	Предмет та теорії психології мислення			
	Психологія інтелекту			
	Психологія особистості			
	Індивідуально-психологічні особливості людини			
	Загально психологічна теорія діяльності			
	Мотиваційно-особистісні аспекти діяльності			
	Основні поняття та проблеми психології мотивації			
	Загальна характеристика емоційного відображення			
	Психологія волі			
	Сенсорно-перцептивні процеси			
	Усього годин			

. Темі семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
	Поняття душі в філософських школах Давньої Греції			
	Сучасні уявлення про предмет психології			
	Проблема взаємозв'язку психічної та нейрофізіологічної організації людини			
	Визначення, функції, емпіричні характеристики свідомості (просторова, тимчасова, інформаційна, енергетична)			
	Співвідношення усвідомлюваних і неусвідомлюваних процесів у регуляції діяльності			
	Виникнення та розвиток психіки в філогенезі			
	Види та способи проведення психологічного спостереження: включене, невключене спостереження			
	Практична реалізація методу			
	Поняття про метод тестування. Види тестів			
	Зміст основних процедур контент-аналізу			
	Сфери застосування тестових методик			
	Фізіологічний апарат сприймання			
	Особливості уваги в порівнянні з іншими психічними явищами			
	Основні факти і закономірності психології пам'яті			
	Види уяви. Пасивна, активна уява			
	Мислення і предметно-практична діяльність			
	Структура інтелекту			
	Історія вивчення феноменів: «індивід», «особистість», «індивідуальність» (А. Н. Леонтьев)			
	Загальна характеристика здібностей людини			

	Взаємозв'язок діяльності і свідомості			
	Види потреб: природні, матеріальні та духовні, соціальні та індивідуальні			
	Різновиди мотивів людини: актуальні і потенційні мотиви, предметні і функціональні, змістоутворюючі			
	Призначення і види емоційних процесів			
	Вольова дія і вольова регуляція			
	Основні властивості відчуттів: якість, інтенсивність, напруженість			
Усього годин				

. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кіл-ть балів
		Денна форма	Заочна форма	
	Основні напрямки психологічних досліджень			
	«Карта спостережень» Д. Стотта			
	Розробка опитувальника по вибраній темі			
	Проведення психологічного аналізу вірша відомих Українських письменників (Ліна Костенко, Василь Стус, Іван Франко, Тарас Шевченко та інші)			
	Види тестів:— тести інтелекту, тести досягнень, особистісні тести, тести креативності			
	Визначення точності уваги за методикою К. Іванова-Смоленського "Коректурна проба"			
	Методика Визначення продуктивності запам'ятовування за методикою О. Лурії "Піктограми", "Заучування 10 слів"			
	Методика "Вербальна фантазія (мовна уява)"; Методика "Придумай розповідь"			
	Методика розуміння переносного змісту прислів'їв і метафор, Методика дослідження аналітичності мислення "Числові ряди" Крепеліна			
	Тест Айзенка: визначення рівня IQ			
	Методика "Самооцінка психічних станів" (за Г. Айзенком)			
	Виявлення схильності до емпатії (за методикою І. Юсупова)			
	Визначення типу темпераменту за методикою Г. Айзенка			
	Диференційовано-діагностичний опитувальник інтересів -ДДО (за Є. Клімовим)			
	Методика "Шкала тривожності" Тейлора			
	Тест Кеттелла (16 КР-опитувальник)			

Усього годин			
---------------------	--	--	--

. Теми лабораторних занять (не передбачено).

. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах		Максим. кількість балів
		Денна форма	Заочна форма	
	Методи психології			
	Свідоме та не свідоме в діяльності людини			
	Відмінність психіки людини від тварини			
	Коллективне несвідоме» та як воно пов'язане з міфологією людства			
	Поняття самооцінки, складові частини та вплив самооцінки на особистість			
	Задатки як органічні передумови здібностей. Класифікація здібностей			
	Діяльність як зовнішня (фізична) і внутрішня (психічна) активність			
	Потреби та мотиви діяльності, особливості виникнення мотивації			
	Формування емоційних явищЗміст поняття «емоційне вигорання»			
Усього годин				

. Методи навчання:

Загальні:

- **Словесні** методи навчання: евристична бесіда; акроматичне пояснення (індукція, дедукція, традукція), розповідь, лекція, інструктаж, робота з підручником.
- **Наочні** методи навчання: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.
- **Практичні** методи навчання: вправи, практичні роботи.
- **Активні** методи навчання: сократівська бесіда, дискусія, кейс-стаді (метод ситуацій).
- **Методи інформаційно-телекомунікаційних технологій:** LMS (Learning Management System) програмні додатки для адміністрування навчальних курсів в рамках дистанційного навчання (Classroom, Prometheus, Quizlet, Udemy, EdX, Coursera, Brainly, Khan Academy,

За характером пізнавальної діяльності:

- *пояснювально-ілюстративний* (інформаційно-рецептивний) метод: викладач організує сприймання та усвідомлення учнями інформації, а студенти здійснюють сприймання (рецепцію), осмислення і запам'ятовування її;
- *репродуктивний*: викладач дає завдання, у процесі виконання якого студенти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- *проблемного виконання*: викладач формулює проблему і вирішує її, студенти стежать за ходом творчого пошуку (студентам подається своєрідний еталон творчого мислення);
- *частково-пошуковий* (евристичний): викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють студенти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності студентів);
- *дослідницький*: викладач ставить перед студентами проблему, і ті вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації, прилади, матеріали тощо.

Методи навчання відповідно до програмних результатів:

ПРН 1 – лекція, проблемне навчання, портфоліо;

ПРН 2 - робота в малих групах; демонстрація, презентація;

ПРН 3 – навчальна дискусія; робота в малих групах, «займи позицію»;

ПРН 4 - лекція, навчальна дискусія, інструктаж; індивідуальні роботи, метод проектів; «коло ідей», «акваріум», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», «навчаючись-учусь»; презентація;

ПРН 9 – лекція, проблемне навчання, портфоліо; робота в малих групах; демонстрація, презентація;

ПРН 16 – індивідуальні роботи, метод проектів; «коло ідей», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», рольова гра, імітація, «ток-шоу».

. Методи контролю

- оцінка вирішення типових завдань;
- письмові контрольні роботи;
- усне опитування під час занять;
- оцінка рефератів по окремих розділах дисципліни з використанням монографічної і періодичної літератури;
- дистанційний контроль;
- іспит.

Розподіл балів, які отримують студенти. Екзамен.

Поточне оцінювання та самостійна робота																										ЕКЗАМЕН	Сума
Змістовий модуль № 1						Змістовий модуль № 2					Змістовий модуль № 3						Змістовий модуль №4										
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T1	T2	T3	T4	T5	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
Поточний контроль																											
Контроль самостійної роботи																											

13. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
83–89	B	добре	
75–82	C		
68–74		задовільно	
60–67	E		
35–59		незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34		незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ І ВМІНЬ:

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Відмінно	90–100	

ставиться, якщо студент:

- ґрунтовно і повно відтворює вивчений матеріал;
- виявляє повне розуміння матеріалу, обґрунтовує свої думки, застосовує знання на практиці, наводить необхідні приклади не тільки за підручником, а й самостійно складені;
- викладає матеріал послідовно і правильно з точки зору норм літературної мови.
- вміє застосовувати його для вирішення конкретних професійних завдань.

Оцінка «відмінно» виставляється студентам, які засвоїли взаємозв'язок основних понять дисципліни і професії, яку вони набувають, виявили творчі здібності і використовують їх при вивченні навчально-програмного матеріалу. Відмінному рівню відповідає правильна й вичерпна відповідь на поставлене питання, в якій студент показав усебічне системне знання програмного матеріалу; засвоєння основної та додаткової літератури; чітке володіння понятійним апаратом, методами, методиками та інструментами, вивчення яких передбачено програмами дисциплін; уміння аргументувати своє ставлення до відповідних категорій, залежностей та явищ.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Добре	83–89	C
	75–82	

ставиться, якщо студент дає відповідь, що задовольняє тим же вимогам, що й оцінка “5”, але допускає деякі помилки, які сам виправляє після зауваження викладача, та поодинокі недоліки в послідовності викладу матеріалу і мовленнєвому оформленні.

Оцінка «дуже добре» (83–89 балів, B) – вище середнього рівня з кількома помилками – ви-

ставляється студентам, які повністю опанували навчально-програмний матеріал, успішно виконали завдання, передбачені програмою, засвоїли основну літературу, яка рекомендована програмою. Оцінка «добре» виставляється студентам, які показують систематичний характер знань з дисципліни і вміють самостійно поповнювати свої знання протягом всього навчання;

Оцінка «добре» (75–82 бали, C) – виставляється студентам, які опанували навчально-програмний матеріал, успішно виконали завдання, передбачені програмою, засвоїли основну літературу, яка рекомендована програмою; таким чином, робота студентами виконана, але з певною кількістю помилок.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Задовільно	68–74	
	60–67	

ставиться, якщо студент виявляє знання і розуміння основних положень даної теми, але:

- відтворює матеріал не досить повно і допускає помилки у формулюванні правил;
- не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати свої думки і відчуває труднощі під час добору прикладів;
- відтворює матеріал непослідовно і допускає помилки в мовленнєвому оформленні.

Оцінка «задовільно» (68–74 бали, D) – виставляється студентам, які знають основний навчально-програмний матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, виконують завдання непогано, але зі значною кількістю помилок, ознайомлені з основною літературою, яка рекомендована програмою. Задовільному рівню відповідає у цілому правильна відповідь на поставлене запитання (завдання), якщо студент показав достатній рівень знань з основного програмного матеріалу, але не спромігся переконливо аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарата, показав недостатні знання літературних джерел. Оцінка «задовільно» виставляється студентам, які допустили на екзамені помилки при виконанні екзаменаційних завдань, але під керівництвом викладача вони знаходять шляхи їх подолання.

Оцінка «достатньо» (60–67 балів, E) – виставляється студентам, які знають основний навчально-програмний матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії.

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Незадовільно з можливістю повторного складання	35–59	
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням	0–34	

ставиться, якщо студент виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу відповідно розділу, допускає у формулюванні правил помилки, що спотворюють їх зміст, непослідовно і невпевнено викладає матеріал.

Форми поточного та підсумкового контролю успішності навчання.

Форми поточного контролю: усне опитування, письмове опитування.

Форма підсумкового контролю: іспит.

15. Завдання для іспиту.

Іспит з дисципліни включає виконання студентами індивідуальної роботи. Індивідуальна робота студентів полягає у виконанні індивідуального пошукового творчого завдання та складається з наступних етапів:

- обрання однієї із запропонованих тем;
- теоретичне опрацювання теми через збір, конспектування та анотування наукової літератури;
- аналіз зібраних наукових джерел;
- написання творчого звіту про ступінь розробки даної проблеми в сучасній психологічній теорії та практиці у вигляді наукових тез;
- захист звіту.

. Питання на іспит.

1. Психологія як наука: предмет, загальні завдання та її місце в системі наук.
2. Галузі психологічної науки.
3. Психологія в системі наук.
4. Психологія та сучасна фізіологія вищої нервової діяльності.
5. Психіка та психічна діяльність людини як предмет психологічних досліджень.
6. Теорія відображення у вивченні психіки людини.
7. Принципи психологічної науки.
8. Принцип розвитку в сучасних дослідженнях.
9. Методи психології, їх класифікація.
10. Метод спостереження: його значення, види.
11. Методи бесіди та анкетування, їх характеристика.
12. Порівняльна характеристика методу спостереження та експерименту.
13. Розвиток психіки у філогенезі (тропізми, інстинкти, научіння, інтелектуальна поведінка тварин).
14. Свідомість як продукт суспільно-історичного розвитку людства.
15. Самосвідомість особистості. Самооцінка та рівень домагань особистості. Методи вивчення самооцінки.
16. Самосвідомість та «Я-концепція» особистості.
17. Закономірності та механізми психічного розвитку людини.
18. Поняття про діяльність. Діяльність та активність людини. Єдність свідомості та діяльності.
19. Психологічна структура діяльності (О.М.Леонт'єв, С.Л.Рубінштейн).
20. Освоєння діяльності. Навички і вміння, їх характеристика.
21. Характеристика ігрової діяльності.
22. Характеристика навчальної діяльності.
23. Характеристика трудової діяльності.
24. Динамічний стереотип, його роль у психічній діяльності людини.
25. Звички, їх види, роль у діяльності та поведінці людини.
26. Метод спостереження.
27. Поняття про спілкування, його функції. Педагогічне спілкування.
28. Спілкування як розуміння людьми один одного. Психологічні механізми сприйняття людини людиною.

29. Невербальне спілкування, його характеристика.
30. Психологія мови. Види, механізми мови.
31. Спілкування як інтерактивна сторона. Соціально-психологічний клімат групи.
32. Психологічна характеристика свідомості (функції, структура).
33. Свідоме і несвідоме в психічній діяльності людини.
34. Зовнішня та внутрішня психічна діяльність. Процеси інтеріо- та екстеріоризації.
35. Види, стилі міжособистісного спілкування.
36. Класифікація малих груп.
37. Міжособистісні стосунки в групах і колективах; методи їх вивчення.
38. Механізми взаємовпливу людей (навіювання, конформність).
39. Поведінка як предмет психічних досліджень.
40. Поняття про особистість. Біологічне та соціальне у структурі особистості.
41. Порівняльна характеристика понять: індивід, суб'єкт, особистість, індивідуальність.
42. Теорії особистості сучасній психології.
43. Умови та рушійні сили розвитку особистості.
44. Психологічний «захист», його механізми та індивідуально-вікові прояви.
45. Спрямованість як основний стержень особистості (мотиви, інтереси, переконання, ідеали).
46. Психологія потреб людини.
47. Мотиви особистості, їх класифікація (інтереси, переконання, установки).
48. Поняття про відчуття, види та властивості відчуттів.
49. Відчуття, їх закономірності.
50. Поняття про сприйняття. Класифікація, види сприйняття.
51. Поняття про пам'ять. Теорія пам'яті, види пам'яті.
52. Процеси пам'яті.
53. Механізми запам'ятовування та забування.
54. Поняття про мислення. Види мислення.
55. Операції мислення.
57. Поняття про увагу, її види.
58. Властивості уваги, їх характеристика.
59. Форми мислення.
60. Вольовий акт та його структура.
61. Вольові якості та їх формування.
62. Поняття про уяву, види і прийоми уяви.
63. Уява і фантазія. Розвиток уяви.
64. Почуття та особистість. Зміст вищих почуттів.
65. Емоції. Види емоцій.
66. Форми прояву емоційних переживань.
67. Загальні властивості емоцій та почуттів.

68. Поняття про характер. Структура рис характеру.
69. Акцентуації характеру, їх типи.
70. Фізіологічні основи темпераменту.
71. Типи темпераменту та їх психологічна характеристика.
72. Поняття про здібності. Види та рівні здібностей.
73. Педагогічні здібності.
74. Структура особистості. Індивідуальність та її особливості.
75. Задатки та здібності. Формування здібностей.
76. Етичний кодекс психолога.

. Методичне забезпечення дисципліни;

- робоча навчальна програма дисципліни;
- залікові матеріали;
- конспекти лекцій;
- інформаційно-методичне забезпечення практичних та семінарських занять;
- інформаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студентів.

18. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2017. 35 с.
2. Долинська Л. В. Загальна психологія: Хрестоматія. Навчальний посібник / Л.В. Долинська Л. В. та ін. - К: Каравела, 2019. – 640 с.
3. Еромасова А. А. Общая психология. Методы активного обучения. Учебное пособие для вузов. — М.: Юрайт. 2018. 182 с.
4. Козлова О.А. Соціальна психологія особистості та спілкування : практикум для студентів спеціальності 6.030101 «Соціологія» / О.А. Козлова – Харків : НТУ «ХП», 2017. – 172 с.
5. Калюжна Є.М. Теоретико-методологічні проблеми психології: навчальний посібник. - Київ: ІПК ДСЗУ, 2019. 136 с.
6. М'ясоїд П.А. Психологічне пізнання: історія, логіка, психологія. Київ : Либідь, 2016. 560 с.
7. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології : навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей з психологією. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.
8. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017 – 548 с.
9. Фурман А. А. Психологія смисложиттєвого розвитку особистості. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 508 с.

Допоміжна:

1. Горецька О.В. Психологія сім'ї : навчальний посібник для студентів спеціальності «Практична психологія», «Початкова освіта»/ Олена Горецька, Наталя Сердюк. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2015. – 216 с.

2. Льїна Н. М., Мисник С. О. Загальна психологія: теорія та практикум. Київ : «Університетська книга», 2017. 352 с.
3. Москалець В. П. Загальна психологія [текст]: підручник./ В. П. Москалець. – К. Ліра–К., 2020. – 564 с.
4. Шадських Ю. Г. Психологія і педагогіка: Навч. посіб. / Ю. Г. Шадських – К: Каравела, 2018. – 320 с.